

DE GROENE AMSTERDAMMER

Duyvendak en Julien kijken met interesse naar wat in de VS gebeurt: niet alleen maar waarschuwen voor het grote gevaar, maar er een aansprekend alternatief tegenover zetten
© Angeniet Berkers

Verzet: Dubbelinterview over klimaatactivisme

‘Als ik over links begin, gaan de luiken dicht’

Campagneveteraan Wijnand Duyvendak (66) vindt een medestander in Chris Julien (42), al begint diens klimaatactivisme bij het beseft dat de wereld zoals we die kennen niet meer te redden is. ‘We zitten in *deep shit*.’

Jaap Tielbeke beeld Angeniet Berkers

4 september 2024 – verschenen in nr. 36

Een goed potje janken om de toestand van de wereld, Wijnand Duyvendak is er de persoon niet naar. Natuurlijk vreet het aan hem dat het klimaat steeds verder ontwricht raakt en dat radicaal-rechts opruikt met een agenda die haaks staat op de idealen waar hij zijn leven lang, zowel in actiegroepen als in de politiek, voor heeft gestreden. Maar moedeloos? ‘Nee, nee, het maakt me eerder strijdbaar.’

De oud-directeur van Milieudefensie en voormalig Kamerlid en politiek strateeg van GroenLinks heeft een nieuw boek geschreven: *Recept voor maatschappelijke verandering*. Aan de hand van zijn eigen ervaringen onderzoekt hij hoe de progressieve beweging de status quo kan veranderen. Hoe krijg je mensen in beweging? Wat maakt een actie succesvol? Wees geduldig, is een van zijn lessen. In de jaren negentig voerde hij al actie tegen de uitbreiding van Schiphol en aanvankelijk dolven de milieuaactivisten het onderspit, maar zie: dertig jaar later erkent zelfs de luchthaven dat het zo niet verder kan. De ‘schok’ van de laatste verkiezingsuitslag beschouwt hij dan ook als een kleine tegenslag in een langer lopende strijd. ‘Nu heeft radicaal-rechts het tij mee, maar dat kan zomaar weer omslaan. Alleen gebeurt dat niet vanzelf.’

Duyvendak zit aan een picknicktafel op een minderig terras op het Hembrugterrein in Zaandam. Ooit werden hier wapens en munitie geproduceerd, nu worden de voormalige fabriekshallen gebruikt voor horeca en tentoonstellingen. Aan de overkant van het Noordzeekanaal staan de restanten van de gesloten Hemwegcentrale, waar tot een paar jaar geleden kolen werden gestookt.

Naast hem zit Chris Julien met een vape in zijn hand. Julien is een actievoerder van de nieuwe generatie. In de *NRC* werd hij bestempeld als ‘de denker van Extinction Rebellion’ en wie zijn recent verschenen boek *Alledaags activisme* leest, begrijpt wel waarom. Vergeleken met Duyvendak slaat Julien een filosofischere toon aan. Hij presenteert niet alleen de feiten over de klimaatcrisis, maar onderzoekt vooral waarom het zoveel moeite kost om die tot ons door te laten dringen. Die toon slaat aan, in elk geval bij een bepaald segment, want dankzij zijn presentaties bekeerden Bekende Nederlanders, zoals Carice van Houten, zich tot klimaatrebellens.

Julien is wel het type dat af en toe de tranen toelaat, en daar schaamt hij zich niet voor. ‘Nadat ik voor het eerst de weg had geblokkeerd, bij het Rijksmuseum in Amsterdam, heb ik ’s avonds ook voor het eerst flink gehuild om het verlies van levens en werelden dat we meemaken’, schrijft hij in zijn boek. Hij wil afrekenen met het idee dat het allemaal nog goed kan komen. Nee, we leven al in een nieuw ‘klimaat tijdperk’, waarvan de beangstigende contouren zich nu aftekenen. De kunst is volgens Julien om die realiteit tot ons door te laten dringen en tegelijk in actie te komen. ‘Handelen in solidariteit met het leven’, noemt hij dat. Dat kan betekenen dat je helpt om de plaatselijke sportclub klimaatneutraal te maken of, voor wie rebelser is ingesteld, dat je samen met gelijkgestemden een snelweg blokkeert.

Campagneveteraan Duyvendak keek met bewondering naar de A12-blokkades. Dat was een campagne uit het boekje: een massale actie met een duidelijke eis, en hoewel er genoeg Nederlanders schande spraken van de brutale klimaatrebellens, zorgde het wel voor een publiek debat over fossiele subsidies. Dat momentum lijkt inmiddels wat weggeëbd, nu ook Extinction Rebellion (XR) zich moet verhouden tot een nieuwe politieke realiteit in Nederland, waarin de grootste regeringspartij al het klimaatbeleid het liefst door de shredder wil halen. ‘Nou ja, weggeëbd... dat weet ik niet’, zegt Julien. ‘Op lokaal niveau wordt nog steeds dagelijks actiegevoerd. Het heeft alleen niet meer zo’n geconcentreerde, eenduidige vorm.’

Het raakt aan een dieperliggende vraag die relevant is voor iedere wereldverbeteraar: surf je mee op de golven van de tijdgeest, of maak je zelf golven om zo de tijdgeest te veranderen? Zijn ervaringen bij het campagnevoeren, zowel op straat als in Den Haag, hebben van Duyvendak een realist gemaakt. ‘Reken er maar niet op dat jij de golven zelf kunt maken, ga er maar van uit dat je moet werken binnen de omstandigheden die je aantreft’, schrijft hij in zijn boek.

‘Ik ben het wel met Wijnand eens dat je niet uit het niets een grote golf kunt toveren’, zegt Julien, ‘maar ik geloof ook niet dat je onderhevig bent aan de krachten van de natuur. Als je doelmatig en gefocust bent, kun je die golven aanjagen. Radicaal-rechts heeft dat goed begrepen. Neem zoiets als nareizigers, dat is in feite een minuscuul deel van de immigratie, maar ze grijpen dat aan om een breder anti-immigratieverhaal te vertellen.’

Allebei kijken ze met interesse naar de Verenigde Staten, waar de Democraten een nieuwe strategie omarmen: niet alleen maar waarschuwen voor het grote gevaar dat Donald Trump heet, maar daar een aansprekend alternatief tegenover zetten. Het is een les voor politiek links in Nederland, vindt Duyvendak. ‘Je moet gewoon aantrekkelijker zijn dan rechts. Als je alleen maar boos op ze bent en ze afschildert als een enorme bedreiging, maak je ze alleen maar belangrijker. Je moet vrolijk zijn, humor hebben, zelf perspectief bieden.’

‘Het toont ook dat waarden niet zo sektarisch zijn’, vult Julien aan. ‘Opeens is het aan de Democraten om vrijheid te bepleiten. Het tapijt wordt nu onder de Republikeinen vandaan getrokken, hun waarden worden tegen ze gebruikt.’

In Nederland kampt links met een imago probleem. Het wordt niet meer geassocieerd met een sociale strijd, maar met elitaire klimaatdrammers. Hoe ga je daarmee om?

Duyvendak: ‘Nou, daar moet je je er niets van aantrekken, want het is een rechts frame.’

Maar het slaat wel aan.

Julien: ‘Ik ben niet getrouwd met het idee van links. Wat mij betreft kan dat begrip begraven worden en als een ander woord aanslaat, gebruiken we dat. Ik denk dat links een beetje gefossiliseerd is, het draagt zo’n lading met zich mee. Daarom vertrek ik vanuit het alledaagse. Ik weet niet wat mijn burens stemmen, maar ik weet wel dat wij op sommige punten overeenstemming vinden in een gesprek. Maar als ik bij hen over “links” begin, gaan de luiken dicht. En laten we eerlijk zijn: dat frame van “zuur links” is ook niet helemaal onwaar. Het blijft plakken omdat er een kern van waarheid in zit.’

Links is een gefossiliseerd begrip. Wat vindt de voormalig campagneleider van GroenLinks daarvan?

Duyvendak: ‘We hadden het net over golven... Nou, ik ben politiek volwassen geworden in de jaren zeventig en tachtig, toen kon je geen boekhandel binnenlopen of je zag daar stapels kritische boeken liggen over het kapitalisme. In de jaren negentig en nul waren zulke boeken nergens meer te vinden, het woord kapitalisme verdween uit het discours. Op een

gegeven moment kwam het een beetje terug, toen ging het neoliberalisme heten, dat mocht je nog net zeggen. Maar nu... ik ben heel blij dat het gesprek weer gevoerd kan worden over het systeem en kapitaal. Daar draait het uiteindelijk om: het temmen van het kapitaal.’

Julien kijkt bedenkelijk. ‘Het kapitalisme of neoliberalisme... *nobody* is het erover eens wat dat betekent. Ik vind dat je jezelf best in de nesten werkt als je zulke grote begrippen probeert te bestrijden. De meeste mensen die niet theoretisch opgeleid zijn, denken: *you lost me*, ik zie dit niet, ik kan het niet aanwijzen, kan er geen anekdote over vertellen aan mijn vrienden. Tuurlijk, je linkse vrienden zijn het ermee eens, die hebben er boeken over gelezen. Ik denk dat je op de emotie moet gaan zitten. Dat is een grote rode knop die mensen in beweging brengt.’

Duyvendak: ‘Even voor de duidelijkheid: ik zeg niet dat ik campagne wil gaan voeren tegen het kapitalisme. Maar er moet wel een analyse ten grondslag liggen aan de concrete acties die je bedenkt. Hoe werkt een systeem? Als ik nu bijvoorbeeld een campagne zou moeten organiseren rond stikstof, dan zou ik mijn pijlen niet richten op de boeren. Nee, dan zou ik eerder de Rabobank of FrieslandCampina aanvallen. Zij runnen dat systeem, zij verdienen eraan.’

Julien: ‘Ik heb ook veel discussie binnen XR. Sommige activisten willen echt het kapitalisme afschaffen. Dan denk ik: nou, ik geef het je te doen, lieve mensen. Waar begin je? Waar eindig je? En hoeveel ruzies ga je ondertussen krijgen over de definitiekwestie? Ik wil ervoor pleiten om pragmatisch te zijn in je analyse.’

Duyvendak - ‘Zonder hoop krijg je nooit grote groepen mee’
© Angeniet Berkers

Duyvendak: ‘Ik was heel benieuwd hoe je met dit onderwerp zou omgaan in je boek, met wat ik maar even “ideologische radicalisering” noem. Dat heb ik in mijn actieverleden vaak genoeg zien gebeuren. Je begint bij een probleem waartegen je strijdt, dat doe je een tijdje en dan ontdek je het grotere systeem erachter. En op een gegeven moment ontwikkelt je

gedachtegoed zich zo dat het alleen nog maar over het systeem gaat. Dan wordt het grotere verhaal belangrijker dan de concrete strijd die je voert. Dat zag ik ook een beetje bij XR, dat alle soorten strijd aan elkaar gelinkt worden. Dat de strijd tegen het klimaat in feite een strijd voor een vrij Palestina is.’

Julien: ‘Ja, ik snap wel waarom je die indruk krijgt.’

Een belangrijk moment was de Klimaatmars eind vorig jaar, waarbij Greta Thunberg het woord gaf aan een spreker die de Palestijnse zaak bepleitte. Lang niet alle zeventigduizend mensen die op het Museumplein bijeen waren gekomen om te demonstreren voor steviger klimaatbeleid konden dat waarderen. ‘Die mars eindigde best grimmig’, zegt Julien. ‘Toen realiseerde ik me: dat kan niet de bedoeling zijn. Bij XR hebben we daarna een intern burgerberaad georganiseerd, om te proberen die verschillen te overbruggen.’

Hoe ging dat?

‘Matig. Of nou ja, zelf vond ik het best aardig gaan, maar ik heb een geduldig perspectief daarop. Het kostte in elk geval niet alle spanningen op. Mijn opvatting is: als je wil demonstreren voor Palestina én tegen CO₂-uitstoot, dan moet dat kunnen binnen de beweging. Maar ontzeg andere mensen, met een andere lezing, niet de mogelijkheid om de straat op te gaan en begin hun niet automatisch de les te lezen. We hebben een ruimte nodig waarin die verschillen kunnen bestaan – een *big tent*, heet dat in politicoloogisch jargon. Schreef jij daar niet ook iets over, Wijnand? Ik kreeg wel *big tent energy* bij jou.’

Niet op het moment dat Duyvendak wil uitleggen waarom hij het daar inderdaad mee eens is, veegt een windvlaag een steunpilaar van het zeildoek boven het terras onderuit. ‘O, deze *big tent* stort in elkaar’, lacht hij. We besluiten om er niet te veel symboliek in te lezen en verhuizen naar binnen.

Duyvendak kreeg zijn politieke opvoeding in de Amsterdamse krakerskringen. De snelwegblokkades van Extinction Rebellion zijn nog braaf vergeleken bij de acties waar hij in de jaren tachtig bij betrokken was, zoals de inbraak op het ministerie van Economische Zaken, waarbij documenten over nieuw te bouwen kerncentrales werden ontvreemd. In het krakersblad *Bluf!* verscheen vervolgens een lijst met adressen en telefoonnummers van ambtenaren die zich op het ministerie met dit dossier bemoeiden, begeleid met de oproep om ‘de rust van deze onruststokers’ te verstoren.

Toen Duyvendak in 2008 in zijn boek *Klimaatactivist in de politiek* terugblikt op deze episode ontketende dat een rel die hem uiteindelijk zijn Kamerlidmaatschap kostte. Hij heeft die hele geschiedenis niet opnieuw op te rakelen, maar wat hij leerde van zijn tijd uit de kraakbeweging was de gevaarlijke aantrekkingskracht van de escalatielocica. ‘De gedachte was: als deze actie niet werkt, dan gaan we een stapje verder, totdat je uiteindelijk, zoals RaRa, dingen in de fik gaat zetten of gaat opblazen. Zover ben ik nooit gegaan, maar ik merkte wel dat ik vatbaar werd voor zulke redeneringen. Nu vind ik dat een gevaarlijke logica. Het wordt al snel autoritair, een verabsolutering van het eigen gelijk.’

Het is een logica die, zij het heel voorzichtig, ook bij de klimaatbeweging te bespeuren valt. De discussie werd aangewakkerd door het populaire boek *How to Blow Up a Pipeline* van Andreas Malm uit 2021. De Zweedse activist en publicist verbaast zich erover dat klimaatactivisten zo beschaafd blijven. Oké, hier en daar wordt een snelweg geblokkeerd en soep naar een schilderij gegooid, maar als het voortbestaan van de menselijke beschaving op het spel staat, zoals deze klimaatrebellens beweren, is het dan niet gerechtvaardigd om naar zwaarder geschut te grijpen? Geweld tegen personen wijst Malm nadrukkelijk af, maar vandalisme tegen de fossiele infrastructuur lijkt hem een logische volgende stap.

Julien is niet overtuigd van de analyse. ‘Bij Malm krijg ik sterk het idee: dit is voer voor psychologen. Er spreekt een zeker machismo uit. Maar op zich is de vraag die hij opwerpt wel interessant: als het allemaal echt zo erg is, waarom beperken we ons dan tot deze vreedzame actiemiddelen? Nu ben ik geen pacifist, maar als bewegingsleer vind ik gewelddoos verzet interessanter, het is de uitdaging om slimmer en technischer te zijn dan je tegenstander.’

Duyvendak: ‘Ik durf ook te betwisten of je meer impact hebt wanneer je verder klimt op de escalatieladder. Kijk naar Kick Out Zwarte Piet, een van de succesvolste actiegroepen van het afgelopen decennium. Zij hebben het debat over racisme totaal weten te veranderen. Dat deden ze niet door steeds verder te radicaliseren, maar door vreedzaam te blijven demonstreren. Het waren de tegenstanders die geweld begonnen te gebruiken.’

Toen u veertig jaar geleden actief was binnen de krakersbeweging scandeerden jullie de leuze ‘deze rechtsstaat is de onze niet’. Hoe kijkt u daarop terug?

Duyvendak: ‘We gebruikten die leuze wel in een specifieke context. Als de rechter besloot om een gekraakt pand te ontruimen, dan respecteerden we dat niet. Dat zeg ik trouwens niet om het goed te praten, want als algemene leuze vind ik hem heel gevaarlijk. Ik kan nu ook niet begrijpen dat ik dat ooit geroepen heb. Met de opkomst van extreem-rechts en autoritaire regimes zien we nu de enorme waarde van de rechtsstaat, die moeten we echt verdedigen.’

De linkse oppositie werpt zich nu op als beschermer van de rechtsstaat. Schuilt daarin niet het gevaar dat links zich te veel vereenzelvigd met de gevestigde orde?

Duyvendak: ‘Dat is een terechte vraag. Dan kom ik weer terug bij de Verenigde Staten. Het is belangrijk de rechtsstaat te verdedigen, maar zoals Biden het deed kwam het neer op het verdedigen van de huidige orde, de status quo. Maar die is niet van links. In Nederland hebben we zelfs nooit de meerderheid gehad. Links moet in de eerste plaats een alternatief bieden, hoop geven op verandering.’

Meteen in de inleiding van zijn boek over alledaags activisme richt Julien zich tot de lezer: ‘Voel jij je wel eens verlamd door de klimaatcrisis?’ Wie deze vraag ontkennend beantwoordt, heeft de feiten waarschijnlijk nog niet goed laten indalen. Het is ook lastig om echt te bevatten wat ons te wachten staat, denkt Julien, zelfs voor de burgers die braaf de krant lezen en op een groene partij stemmen. *‘Life as we know it* is gebouwd op historisch specifieke omstandigheden, een periode van stabiliteit die nu ten einde is’, schrijft hij. De uitdaging is om dat te erkennen ‘zonder vast te lopen in gevoelens van onmacht, verdriet of depressie’.

Julien: ‘Ik heb gemerkt dat je je de pleuris schrikt als je echt doordrongen raakt van de ernst, de omvang en de gevolgen van de klimaatcrisis. Die emotie is een motor van jewelste. Maar als ik dan het verkiezingsprogramma van GroenLinks zie, dan krijg ik niet de indruk dat dit urgentiebesef is doorgedrongen tot de politieke klasse. Het idee dat we echt *fucked* zijn, zoals Extinction Rebellion dat zegt, suggereert een hele andere emotionele huishouding. Dat is een gigantische politieke krachtbron die we nu nog onaangeroerd laten.’

Duyvendak: ‘Tja... GroenLinksers zijn ook net mensen, en voor de meeste mensen is de klimaatcrisis nu eenmaal niet het grootste politieke probleem waarmee ze elke dag opstaan en naar bed gaan. Veel mensen hebben andere zorgen, directere noden. Dat kun je hun niet verwijten. Dat zou ik wel tegen XR willen zeggen: als je dat niet beseft, ga je voorbij aan een grote groep mensen.’

Julien - 'We moeten accepteren dat de wereld best wel naar de klote is'
© Foto's Angeniet Berkers

Julien: 'Nee, die mensen verwijt ik dat niet, maar politici wel, zeker die van GroenLinks-PvdA. Wie in het politieke stelsel vertegenwoordigt nu de feitelijke situatie waarin we zitten? De constatering dat we in *deep, deep, deep shit* zitten, en die boodschap brengen op een emotionele en doorleefde manier, dat mis ik.'

Werkt zulk alarmisme wel?

Julien: 'Je bedoelt: alarmerend. Alarmisme is een veralgemeniseerde neiging om te overdrijven. En dit zijn gewoon de feiten.'

Duyvendak: 'Ik denk wel dat het een valkuil kan zijn, dat politici te boos of alarmerend zijn. Als je geen hoop weet te bieden, geen uitweg weet te schetsen, dan krijg je nooit grote groepen mee.'

Julien: 'Dit illustreert de paradigmaverschuiving waarvoor we staan. We moeten af van de moderne gedachte dat dit een probleem is waarvoor een oplossing bestaat. Het idee dat we de controle hadden, was altijd al een illusie, maar nu zijn we op planetaire schaal de controle volledig kwijtgeraakt. Het is volgens mij een misvatting dat er hoop moet zijn omdat we anders wanhopig zouden zijn.'

Duyvendak: ‘De afgelopen decennia is er op het vlak van klimaatpolitiek toch superveel bereikt? Waar de emissies eerst stegen, dalen ze nu elk jaar opnieuw. Dat is een triomf. Eens: het gaat nog lang niet hard genoeg. Maar ik denk dat er een kantelpunt mogelijk is waardoor die daling enorm gaat versnellen. Dat kunnen we met elkaar bereiken. Zijn we er dan? Is dat dé oplossing? Nee, want we hebben al veel te veel schade aangericht en ik zie niet hoe we die anderhalve graad nog kunnen ontlopen. Maar dat is nog altijd een veel minder erge situatie dan een opwarming van drie, vier of vijf graden. Daar zit voor mij de hoop.’

Julien: ‘Ik sta hartstikke positief in het leven. Ik geniet van literatuur, luister naar mooie muziek. Ik heb mijn vrienden en mijn partner lief. Maar ik heb ook landschapspijn als ik door de fucking maisvelden fiets in Limburg en ik bedenken dat zo’n groot deel van ons land gebruikt wordt voor carnivorisme. Ik zwom in de Maas en daarna voelde ik de PFAS aan me kleven. Het is verschrikkelijk, je leeft in zo’n vergiftigde wereld. Hoop is een drug, het maakt passief. Ik zal het mensen niet afpakken, maar ik denk dat het beter is om te accepteren dat de wereld best wel naar de klote is en daarbinnen vervolgens betekenis, moed en motivatie te vinden.’

Duyvendak wijst naar een affiche op de muur achter ons. ‘Kijk, daar staat het: *hoop doet leven*.’ Het blijkt een reclame voor een biermerk, maar met de aloude wijsheid is hij het roerend eens. ‘Ik ben over het klimaatprobleem best vaak pessimistisch, maar dat betekent niet dat ik geen hoop meer heb. We kunnen echt nog wat doen, maar dan moeten we wel onze armen uit de mouwen steken.’

En dat er nu een kabinet zit dat milieclubs en klimaativisten als lastpakken beschouwt? Of dat de nieuwe minister van Justitie en Veiligheid wil kijken of ze ‘binnen het demonstratierecht grenzen kunnen stellen’? Julien haalt zijn schouders op. ‘Dat zagen we wel aankomen. Hetzelfde is gebeurd in het Verenigd Koninkrijk en de VVD sloeg al langer op die trom. Kijk, ik ben natuurlijk *biased*, maar de afgelopen jaren heb ik tot mijn plezier gezien dat veel *law and order*-bestuurders hun tanden toch een beetje stukbeten op Extinction Rebellion. Dus ergens heb ik het gevoel van: kom maar op! We zullen wel zien of jullie populistischer zijn dan wij. Die strijd durf ik wel aan.’

Uit: *De Groene Amsterdammer* van 4 september 2024
www.groene.nl/2024/36